

29. janúar 2004

Samanburður þjóðhagsspáa fjármálaráðuneytisins

Í haustskýrslu fjármálaráðuneytisins 2003 var tekin upp sú nýbreytni að birta samanburð við fyrri þjóðhagsspár. Jafnframt var gerð grein fyrir helstu frávikum frá fyrri spám í þeim tilgangi að auka gegnsæi og upplýsingagjöf ráðuneytisins á þessu sviði. Svipaður háttur var hafður á í nýlegri endurskoðun þjóðhagsspár en þar voru birtar helstu niðurstöður úr spám ráðuneytisins fyrir árin 2003, 2004 og 2005. Hér á eftir er gerð grein fyrir breytingum sem orðið hafa á spánum fyrir árið 2003 frá því að ráðuneytið birti sína fyrstu spá í október 2002.

Helstu breytingar sem orðið hafa frá því fyrsta spáin var gerð eru eftirfarandi: Þjóðarútgjöld hafa vaxið fjórfalt hraðar sem einkum má rekja til aukinnar einkaneyslu en einnig hafa fjárfestingar- og samneysluútgjöld vaxið meira en fyrstu spár gerðu ráð fyrir. Sama gildir um innflutning. Útflutningur hefur hins vegar orðið mun minni. Þessi þróun hefur skilað sér í meiri hagvexti en einnig í auknum viðskiptahalla. Frávik í launa- og verðlagsmálum eru minni en gengi íslensku krónunnar hefur hins vegar styrkst töluvert frá fyrstu spám. Loks hefur atvinnuleysi reynst þrálátara.

Hvaða þættir skýra þessi frávik? Stærstu frávikin má rekja til mismunandi forsendna um stóriðjuframkvæmdir þar sem spámar hafa ýmist gert ráð fyrir engum stóriðjuframkvæmdum (október og desember 2002), álversframkvæmdum bæði á Reyðarfirði og á Grundartanga (apríl 2003) eða einungis á Reyðarfirði eins og gert var í síðustu tveimur spám (október 2003 og janúar 2004). Þessi þáttur hefur mest áhrif á fjárfestingu og gengi íslensku krónunnar.

Þjóðhagsspár fjármálaráðuneytisins vegna ársins 2003

Magnbreytingar, %	Okt.-02	Des.-02	Apr.-03	Okt.-03	Jan.-04
Einkaneysla	1 ¼	1 ¼	1 ¼	3 ¼	6
Samneysla	1	2 ¼	2 ¼	3 ½	4
Fjárfesting	1 ¾	2	11 ¼	7 ¾	10½
Þjóðarútgjöld alls	1 ½	1 ¾	3 ½	4 ¼	6¾
Útflutningur alls	3 ½	3	1	-½	-½
Innflutningur alls	3	3	2 ½	5 ¾	10¾
Landsframleiðsla (VLF)	1 ½	1 ¾	2 ¾	1 ¾	2 ½
Viðskiptajöfnuður, % af VLF	-¼	-½	-1 ¼	-2 ½	-4¼
Tekjujöfnuður hins opinb., % af VLF	¼	¼	-0	-1	-2
Tekju- og verðlagsbr., %					
Ráðstöfunartekjur á mann	4 ¼	5	3 ¾	3 ½	3½
Laun	4 ½	4 ¼	5	5	5½
Kaupmáttur ráðstöfunart.á mann	2	2 ½	2	1 ½	1½
Vísitala neysluverðs	2 ¼	2 ¼	2	2	2
Gengisvísitala, stig	130,0	130,0	122,0	124,0	123
Atvinnuleysi, % af mannafla	2 ½	2 ¾	3	3 ¼	3¼

Einnig er athyglisvert að skoða þróun einkaneysluspárinna. Helsti áhrifaþáttur einkaneyslu heimilanna er alla jafna kaupmáttur ráðstöfunartekna. Hann skýrir þó ekki þessa miklu aukningu þar sem hann hefur aukist mun minna en einkaneyslan. Hér koma því einnig til sögunnar væntingar heimilanna um aukinn kaupmátt á næstu misserum vegna stóriðjuframkvæmdanna og lækkunar skatta. Auk þess má ætla að sterk staða krónunnar og þar með hagstætt innflutningsverð og væntingar um að þessi staða sé tímabundin eigi hér hlut að máli. Öll þessi atriði valda því að heimilin taka lán til að fjármagna aukna neyslu. Aukin neysla heimilanna hefur einnig verið skýrð með svokölluðum auðsáhrifum, þ.e. áhrifum verðhækkunar fasteigna og annarra eigna. Erfitt er þó að meta þessi áhrif. Í því samhengi er fróðlegt að skoða niðurstöður könnunar í OECD-ríkjunum á ástæðum minnkandi sparnaðar einkaaðila síðasta áratug sem fjallað er um hér á eftir.

Hvaða þættir hafa áhrif á sparnað heimilanna?

Sparnaður heimilanna dróst saman á tífunda áratug síðustu aldar í flestum OECD-ríkjum. Á sama tíma jukust bæði eignir og skuldir einkaaðila sem hlutfall af landsframleiðslu. Margir tilkuðu þessa þróun þannig að fólk hafi álitnið hækkun hlutabréfa- og fasteignaverðs á þessum tíma varanlega og því dregið úr sparnaði, þ.e. að svokölluð auðsáhrif skýri minnkandi sparnað heimila og fyrirtækja. Þetta olli vissum áhyggjum um að lækkun á hlutabréfa-verði gæti orðið til þess að heimilin færu að auka sparnað sinn einmitt þegar þörf væri á aukinni neyslu til að koma í veg fyrir niðursveiflu. Þessi sýn hefur ekki orðið að veruleika þrátt fyrir lækkanir á hlutabréfamörkuðum undanfarin ár. Hugsanlegt er að hækkandi fasteignaverð hafi vegið hér á móti. Önnur skýring gæti verið að þróun sparnaðar ráðist ekki einungis af eignastöðu heldur af öðrum þáttum.

Um þetta er fjallað í nýlegri rannsókn á vegum OECD ([Economic Studies No.36, 2003/1](#)) um sparnað heimilanna á tímabilinu 1970-2000 í 15 OECD löndum. Niðurstöðurnar benda til þess að ýmsir þættir aðrir en eignastaða hafi áhrif á sparnað heimilanna. Þannig hafði sparnaður hins opinbera mest áhrif á sparnað heimilanna þar sem hann dróst yfirleitt saman þegar sparnaður hins opinbera jókst. Einnig hafði aldursdreifing þjóðarinnar áhrif auk framleiðni, breytinga á viðskiptakjörum við útlönd og raunvaxta. Aldursdreifing þjóðarinnar (mæld sem fjöldi einstaklinga á eftirlaunum á móti fjölda starfandi) og raunvextir höfðu neikvæð áhrif á sparnað en bætt viðskiptakjör og framleiðni höfðu jákvæð áhrif. Þessir þættir virðast -skýra megnið af breytingum á sparnaðarhlutfallinu þar sem aftur á móti fyrrnefnd auðsáhrif eru mun veigamikinn skýringarstærð.

Útflutningsverðmæti sjávarafurða

Útflutningsverðmæti sjávarafurða janúar til nóvember 2003 dróst saman um tæpa 15 milljarða króna frá sama tímabili árið áður en tölur fyrir árið í heild hafa ekki verið birtar. Þetta samsvarar 12,5% samdrætti en vöruútflutningur í heild dróst saman um 11%. Meginskýringar þessa eru þrjár; styrking krónunnar, minni útflutningsframleiðsla og lægra afurðaverð erlendis.

Af þessum þremur þáttum er það styrking krónunnar sem vegur þyngst en krónan styrktist um 7% milli þessara tímabila ef miðað er við gengisskráningarvog. Gengisskráningarvogin er endurskoðuð árlega og endurspeglar utanríkisviðskipti árið á undan, bæði vöru- og þjónustuviðskipti. Ef útbúin er sérstök útflutningskarfa sjávarútvegs eftir samsetningu útflutnings árið 2002 kemur í ljós að það er einkum munur á dollar og pundi milli þessara karfa, dollar er mun sterkari í gengisskráningarvoginni en pundid er tvöfalt veikara. Vægi evrunnar er svipað í báðum körfum. Gengi krónunnar gagnvart þessum myntum hefur þróast nokkuð misjafnlega, þannig hefur meðalgengi Bandaríkjadollars árið 2003 lækkað um 16% frá meðalgengi ársins 2002, pundid um tæp 9% en evran aftur á móti haldið sínum styrk. Það má því segja að útflutningur sjávarafurða hafi verið til hagstæðari landa krónulega séð en gengisskráningarvogin segir til um.

Verðvísitala sjávarafurða í ísl. kr. fyrstu ellefu mánuði ársins 2003 lækkaði um rúm 9% frá sama tímabili árið áður og lýsir það styrkingu krónunnar en einnig hafa breytingar á samsetningu vinnsluteguna áhrif á vísitöluna svo og verðbreytingar erlendis. Verðvísitalan í erlendri mynt sem miðuð er við SDR er oft notuð til að skýra verðlagsbreytingar í útlöndum, en hún var 0,5% hærri á þessu tímabili en árið áður. SDR einingin er samsett úr fjórum myntum; dollar, evru, japönsku jeni og pundi. Í dag vegur dollar um 39% í myntkörfu SDR, evran 36%, pund 12% og jenið 13%. Þessi samsetning mynta er nokkuð önnur en er í útflutningskörfu sjávarútvegs, því gefur þessi vísitala ekki góða mynd af verðbreytingum sjávarafurða um þessar mundir.

Greiðsluafkoma ríkissjóðs 2003

Birting bráðabirgðatalna um greiðsluafkomu ríkissjóðs árið 2003 frestast til 5. febrúar nk. þar sem uppgjöri er ekki lokið.

Tekjur ríkissjóðs jan-nóvember		
	2001-2002	2002-2003
12 mánaða breytingar, %		
Skatttekjur alls	3,5	7,6
Tekjuskattar	4,2	7,7
Tryggingagjöld	6,3	11,8
Eignarskattar	1,6	-21,8
Veltuskattar	2,5	9,7
Tekjur alls	5,1	11,1

Gjöld ríkissjóðs jan-nóvember		
	2001-2002	2002-2003
12 mánaða breytingar, %		
Almenn mál	16,0	1,7
Félagsmál	12,4	11,8
Atvinnumál	3,9	15,6
Vaxtagjöld	6,3	-23,3
Önnur útgjöld	2,4	13,9
Gjöld alls	10,5	8,6

Greiðsluafkoma ríkissjóðs jan-nóvember		
M.kr.	2002	2003
Handbært fé frá rekstri	-18.135	-22.184
Hr. lánsfjárfjöfnuður	-10.015	-1.631
Alborgun lána	-32.463	-30.666
Br. lánsfjárfjöfnuður	-50.728	-39.172
Lántökur	46.826	39.087
Greiðsluafkoma	-3.902	-86

Ýmsar hagtölur		
12 mánaða breytingar, %	2002	2003
Verðbólga - janúar 2004	1,4	2,4
Kjarnaverðb.1- jan. 2004	2,1	2,7
Launavísitala - desember	5,4	5,4
Heildarvelta janúar-október	-1,9	0,0
Sm.velta janúar-október	-0,9	1,3
Atvinnuleysi - desember	3,0	3,1